

Príspevok verejného ochrancu práv na konferencii

Nové reformné prístupy

v rodinnoprávnej agende

[23. októbra 2023, NH Bratislava Gate One

(Ambrušova 7, 821 04 Bratislava)]

*** * ***

Vážený pán štátny tajomník, doktor Sepeši,

Vážený pán Jürgen Rudolph,

Vážený pán komisár pre deti, prof. Jozef Mikloško,

Vážená pani doktorka Eva Farkašová,

Vážený pán predseda Asociácie rodinných sudcov, doktor Rajňák,

dovoľte mi v úvode poďakovať Vám za pozvanie na túto konferenciu do prostredia, ktoré mi nie je cudzie. Cudzia mi nie je hostiteľská organizácia - Ministerstvo spravodlivosti SR - v ktorom som pôsobil dlhší čas, ale cudzie mi nie sú ani tváre odborníkov a odborníkov, ktorí sa venujú téme práva detí.

Predtým, ako sa vyjadrím k téme samotnej, dovoľte mi zarámcovať moje vyjadrenie do poznatkov verejného ochrancu práv, ktoré vyplynuli z výkonu mojich ústavných a zákonných oprávnení.

Rozhodovacia činnosť súdov nepodlieha činnosti verejného ochrancu práv. Vo vzťahu k **súdom mám len právomoc posudzovať podnety**, v ktorých podávateľia namietali neprimeranú dĺžku súdnych konaní. Nevstupujem teda do merita veci.

V ***Správe o činnosti verejného ochrancu práv za rok 2022*** venujem osobitnú pozornosť prípadom, ktoré by mali byť vedené súdmi **s osobitnou či s mimoriadnou rýchlosťou**. Rovnako, ako Európsky súd pre ľudské práva a aj Ústavný súd SR, za takéto prípady považuje konania spojené s osobným statusom (napríklad aj určenie otcovstva) alebo rozhodovanie vecí týkajúcich sa rodičovských práv a maloletých detí.¹

¹ Správa dostupná: https://vop.gov.sk/wp-content/uploads/2023/04/Sprava_2022_final2.pdf, str. 96.

Z povahy a obsahu **projektu multidisciplinárneho prístupu v rodinnoprávnej agende som porozumel, že cieľom je zamedziť neprimeranej dĺžke súdnych konaní v rodinnoprávnej agende.** Ak sa to podarí, považujem to za pozitívne a zároveň za naplnenie ľudskoprávneho štandardu.

Druhá skupina prípadov, ktorej sa venujem, je právo na súkromný a rodinný život, s osobitným zreteľom na ochranu detí. Tu skúmam sociálnoprávnu ochranu detí a výkon funkcie kolízneho opatrovníka. Zameriavam sa na to, či bolo, alebo nebolo porušené **základné právo maloletého na osobitnú ochranu podľa** čl. 41 ods. 1 Ústavy v spojení s čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa.

Rovnako skúmam či bolo porušené **základné právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť** podľa čl. 41 ods. 4 Ústavy v spojení s čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa. Rovnako aj tu vidím priestor na to, aby multidisciplinárny prístup v rodinnoprávnej agende naplnil **základné právo maloletého na osobitnú ochranu a základné právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť**.

Mal som možnosť sa oboznámiť s materiálmi, ktoré sú výstupom tohto projektu a podkladom pre dnešnú konferenciu.

Dovoľte mi pár poznámok k jednotlivým bodom:

1. Víťam stanovenie lehôt tak, že **prvé informatívne stretnutie** s rodičmi sa má uskutočniť **do jedného mesiaca** a súdne konanie má byť ukončené **najneskôr do šiestich mesiacov od jeho začatia**. Víťam, že materiál zachádza ďalej ako zašla vládna novela Civilného mimosporového poriadku, ktorá s účinnosťou od 01.01.2023 zaviedla napr. **10-dňovú lehotu** na rozhodnutie o návrhoch na **zrušenie neodkladného opatrenia** vo veciach osobnej starostlivosti o maloletého alebo, ktorá zaviedla **šesťmesačnú zákonnú lehotu**, v ktorej má súd rozhodnúť **o nariadení výkonu rozhodnutia** vo veciach maloletých alebo o zamietnutí takéhoto návrhu.
2. Pokiaľ ide o prípady **rizikové pre multidisciplinárny prístup** súdu je dobré, že sa **domáce násilie (vrátane násilia na deťoch)** uvádza ako **tento prípad**. Tu len dávam na zváženie, respektíve kladiem otázku, že v akej fáze konania bude môcť

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny ako kolízny opatrovník dieťaťa ohlásiť to, že v konkrétnom prípade sa vyskytuje domáce násilie? Kolízny opatrovník má totiž zo zákona chrániť najlepší záujem dieťaťa. Záujem dieťaťa pre účely metodiky je vymedzený s odkazom na čl. 5 zákona o rodine.²

Otázka domáceho násillia mi napadá aj v súvislosti s tým, že identifikovať domáce násillie v danej fáze **a v danej krátkej časovej lehote (1 mesiac) nemusí byť jednoduché.**

3. Pýtam sa na to aj preto, že v metodike sa **uvádzajú referáty poradensko-psychologických služieb ako jedny zo subjektov**, ktoré možno zapojiť do multidisciplinárnej spolupráce. Samozrejme nemožno to generalizovať, ale vo svojej ***Správe o činnosti verejného ochrancu práv za rok 2022*** som identifikoval prípad zlyhania psychologičky. V tomto prípade podávateľka namietala postup psychologičky referátu poradensko-psychologických služieb úradu práce. Táto počas stretnutia maloletého s jeho otcom umožnila, aby otec maloletého uskutočnil videohovor medzi maloletým a starou mamou, podozrivou zo sexuálneho zneužívania maloletého. Podľa môjho názoru, súd v uznesení vytvoril priestor pre styk maloletého výlučne s jeho otcom a akékoľvek iné osoby z rodiny maloletého zo styku vylúčil. Vzhľadom na tieto skutočnosti som **konštatoval, že postupom úradu práce, sociálnych vecí a rodiny bolo porušené základné právo maloletého na osobitnú ochranu podľa čl. 41 ods. 1 Ústavy v spojení s čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa.**

² Čl. 5 zákona o rodine: Záujem maloletého dieťaťa je prvoradým hľadiskom pri rozhodovaní vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. Pri určovaní a posudzovaní záujmu maloletého dieťaťa sa zohľadňuje najmä a) úroveň starostlivosti o dieťa, b) bezpečie dieťaťa, ako aj bezpečie a stabilita prostredia, v ktorom sa dieťa zdržiava, c) ochrana dôstojnosti, ako aj duševného, telesného a citového vývinu dieťaťa, d) okolnosti, ktoré súvisia so zdravotným stavom dieťaťa alebo so zdravotným postihnutím dieťaťa, e) ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do jeho dôstojnosti a ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do duševnej, telesnej a citovej integrity osoby, ktorá je dieťaťu blízkou osobou, f) podmienky na zachovanie identity dieťaťa a na rozvoj schopností a vlôh dieťaťa, g) názor dieťaťa a jeho možné vystavenie konfliktu lojality a následnému pocitu viny, h) podmienky na vytváranie a rozvoj vzťahových väzieb s obidvomi rodičmi, súrodencami a s inými blízkymi osobami, i) využitie možných prostriedkov na zachovanie rodinného prostredia dieťaťa, ak sa zvažuje zásah do rodičovských práv a povinností.

4. V metodike sa uvádza, že na prvom informatívnom stretnutí sú prítomní: rodičia, príp. ich právni zástupcovia, **a podľa potreby** aj kolízny opatrovník a psychológ z krajského súdu.

V súvislosti s touto konštatáciou mám dve otázky:

- a) **Kto bude posudzovať potrebu prítomnosti kolízneho opatrovníka a psychológa?**
- b) Neohrozí, že ak na prvom informatívnom stretnutí nebude kolízny opatrovník a psychológ z krajského súdu, tak **nebude možné rozpoznať, že daný prípad je rizikový pre MDP?**
5. Zo znenia metodiky to vnímam tak, že **prvý, kto** si môže všimnúť domáce násilie **v prípade je VSÚ - koordinátor**. Podľa znenia textu metodiky platí, že ak sa ten v akejkoľvek fáze konania domnieva, že spis **nie je vhodný** na postup podľa MDP, oznámi túto skutočnosť bezodkladne sudcovi. V takých prípadoch vždy o ďalšom postupe rozhoduje sudca.

Tu by som odporučil, aby VSÚ – koordinátori mali **možnosť hlbšie sa oboznámiť s metodikami ako rozpoznať kedy je rizikové aplikovať MDP**. V metodike sa uvádzajú dva prípady

- (a) **zdravotné problémy jedného alebo oboch rodičov a**
(b) **domáce násilie (vrátane násilia na deťoch).**

Ad a) Zdravotné problémy jedného alebo oboch rodičov: O zdravotných problémoch jedného alebo oboch rodičov sa však v metodike nepíše nič bližšie. V tejto súvislosti dávam na zváženie aspoň rámcovo vymedziť situácie, kedy to je relevantné. Poukazujem na to preto, aby sa v praxi nestalo, že široko nastavené kritérium bude hraničiť s dodržiavaním práv priznaných osobe so zdravotným postihnutím podľa Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím.

Ad b) Domáce násilie: Je dobré, že v kapitole 2.4.1 metodiky sa uvádza päť situácií, kedy ide o domáce násilie. Avšak bolo by dobré pomôcť VSÚ – koordinátorov školiť alebo usmerniť ako vykladať vetu citujem: „...**alebo sa zistia skutočnosti, ktoré indikujú násilie, či už medzi rodičmi, alebo voči dieťaťu**“.

Tých päť situácií je rýdzo právne formálnych (podanie trestného oznámenia, vykazanie násilnej osoby zo spoločného obydli a podobne). Avšak zistenie skutočností, ktoré indikujú násilie nie je rýdzo právna otázka. Preto odporúčam, aby **VSÚ – koordinátori získali nadstavbové zručnosti.**

Napríklad

(a) komunikačné zručnosti,

(b) nutné minimum z psychológie,

(c) poznatky o domácom násilí, jeho vplyve na ohrozené osoby a následkoch, ktoré ovplyvňujú ich možnosti slobodného sebaurčenia v konaní o úprave rodičovských práv a povinností.

Je to dôležité preto, lebo **domáce násilie nie je statické.** Môže sa objaviť alebo eskalovať aj po separácii partnerov (rodičov dieťaťa).

A navyše, možné predsudky voči problematike domáceho násilia môžu významne skresľovať vyhodnotenie najlepšieho záujmu dieťaťa a porušovať právo dotknutých osôb **na ochranu pred sekundárnou a opakovanou viktimizáciou.**

Podľa môjho názoru, cieľom multidisciplinárneho prístupu v rodinnoprávnej agende by **mali byť spolupracujúci rodičia.** Ak by sa za každú cenu pretlačila rodičovská dohoda, hrozí produkcia rýchlo a pod priamym či nepriamym nátlakom súdnej autority spísaných rodičovských dohôd. Tie by mohli byť krátkodobo rešpektované zo strachu, ale nie z vnútorného presvedčenia.

Záverom mi dovoľte ešte jednu praktickú poznámku: Na stránke Ministerstva spravodlivosti SR som našiel dokument s názvom: ***Zavádzanie jednotlivých zásad multidisciplinárneho prístupu v rodinnoprávnej agende.***³ V texte sa vyskytujú, v porovnaní s pracovnou verziou metodiky, ktorá mi bola poskytnutá, **oveľa podrobnejšie informácie ku kontraindikácii o domácom násilí.** Citujem jednu z viacerých myšlienok: „*Výskyt domáceho násilia je principiálne kontraindikáciou pre motivovanie k dohode alebo či k mediácii. Hrozí v nej opakovaný stres, vzbudzovanie*

³ https://www.justice.gov.sk/dokumenty/2022/12/Metodika_final.pdf ; vypracované v rámci projektu Procesno-organizačný audit Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky a vybraných organizácií rezortu spravodlivosti a audit výkonu súdnej moci.

*strachu a reviktimizácia obete. Navyše, vzhľadom k nerovnováhe moci medzi stranami je ohrozené, že dôjde k dobrovoľnému uzavretiu rodičovskej dohody z vnútorného presvedčenia a nie zo strachu, čo ovplyvní aj jej neskoršie dodržiavanie.*⁴

Preto, ako verejný ochranca práv, berúc do úvahy Európskym súdom pre ľudské práva judikované právo dieťaťa žiť v prostredí bez násilia ako súčasť záujmu maloletého dieťaťa, ktorý môže prevážiť nad záujmom rodičov,⁵ **si dovoľujem apelovať na doplnenie metodiky o texty, s cieľom podpory ochrany pred domácim násilím a detí ohrozených násilím.**

Ďakujem Vám za pozornosť.

JUDr. Róbert Dobrovodský, PhD., LL.M. (Tübingen)
verejný ochranca práv

* * *

⁴ Zavádzanie jednotlivých zásad multidisciplinárneho prístupu v rodinnoprávnej agende Str. 13.

⁵ Porovnaj rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva Neulinger a Shuruk proti Švajčiarsku. 41615/07, zo dňa 6. júla 2010 a Pedovič proti Českej republike. 27145/03 zo dňa 18. júla 2006.